

УДК 330.322:631.

**В.В. Мерчанський, канд. екон. наук, доцент
Харківська державна зооветеринарна академія**

НАПРЯМИ ЗДІЙСНЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

В статті обґрунтовано актуальність проблеми інвестування в сільському господарстві, досліджено публікації з даної тематики, сформувано мету, яка полягає у вивченні динаміки інвестицій в сільському господарстві, визначення пріоритетних напрямів інвестування та шляхів поліпшення інвестиційного клімату. Під час дослідження було проаналізовано динаміку капітальних інвестицій за 2010-2015 рр. в Україні в цілому і в сільському господарстві зокрема. Визначено роль держави і приватного капіталу в здійсненні інвестиційної діяльності. Проаналізовано розподіл інвестицій в сільському господарстві за питомою вагою у матеріальні та нематеріальні активи. Визначено ряд об'єктивних і суб'єктивних причин та факторів, які впливають на формування інвестиційного клімату в Україні і вирішення яких має терміновий характер.

Ключові слова: *інвестиції, сільське господарство, конкурентоспроможність, ефективність, привабливість, окупність.*

Постановка проблеми. Агропромисловий комплекс є важливим сектором економіки України, оскільки він належить до базових,

життєвозабезпечуючих галузей. Розвиток і функціонування АПК впливає на загальний стан економіки країни, рівень життя населення і, саме головне, на продовольчу безпеку держави.

Сьогодні ще актуальним залишається питання визначення перспективних шляхів розвитку агропромислового комплексу і її ключової галузі сільського господарства. Очевидним є те, що будь-які визначені пріоритетні напрями інвестування в цьому секторі вимагають детального вивчення і аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням інвестиційних процесів в сільському господарстві займалися такі вітчизняні вчені, як В.Г. Андрійчук [1], С.М. Богданов [2], В.В. Готра [3, 4], Б.А. Дадашев [5, 6, 7], М.І. Кисіль [8, 9], Т.В. Мацибора [9, 10], П.Т. Саблук [11] та ін. В їх публікаціях досліджуються актуальні складові цієї багатогранної проблеми, які мають вирішальне значення для зміцнення конкурентоспроможності сільського господарства України. Проте, незважаючи на велику кількість наукових досліджень, пов'язаних з інвестуванням в сільське господарство, ще ряд питань залишаються недостатньо висвітленими й потребують подальшого дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз динаміки інвестицій в сільському господарстві, визначення пріоритетних напрямів інвестиційної політики та шляхів поліпшення інвестиційного клімату.

Виклад основного матеріалу досліджень. Розвиток сільського господарства ґрунтується на зростанні матеріально-технічної бази. Формування підґрунтя для росту матеріально-технічної бази в жорстких умовах ринкової конкуренції можливе лише за умови зростання обсягів інвестицій.

Вивчаючи загальну суть і роль інвестицій С.М. Богданов [2] зазначив, що вони, по-перше, забезпечують економічне зростання економіки. По-друге, інвестиції дають можливість формувати структуру національної економіки, що відповідає вимогам ринкової кон'юнктури. По-третє, вони служать засобом для вирівнювання соціально-економічного розвитку регіонів. По-четверте, інвестиції використовуються суб'єктами господарювання для досягнення стабільності виробництва і конкурентоспроможності, а державою – для забезпечення економічного зростання й успішного вирішення соціальних проблем. По-п'яте, інвестиції необхідні для впровадження досягнень науково-технічного прогресу. По-шосте, вони допомагають забезпечити неухильний ріст рівня і якості життя як мети суспільства.

Інвестиції в сільське господарство здатні вирішити цілий ряд ключових завдань розвитку економіки: підтримання та стимулювання загального економічного зростання; підтримання екологічної безпеки; зниження рівня бідності у довготерміновій перспективі. Проте, для втілення цієї мети необхідно створити відповідний інвестиційний клімат в країні.

Гамбурзький інститут світової економіки (HWWI) спільно з німецькою аудиторською компанією BDO AG оприлюднили свіжий рейтинг країн за інвестиційною привабливістю BDO International Business Compass (IBC). В порівнянні з минулим роком Україна в даному рейтингу опустилася на 41 сходинку. У рейтингу за 2016 рік Україна посіла 130-те місце (2015 рік – 89-те місце) із 174 країн [12]. У рейтингу легкості ведення бізнесу Україна займає 83-те місце. На думку експертів українського офісу мережі BDO, аби переламати цю тенденцію погіршення інвестиційної привабливості країни, необхідні рішучі реформи, які забезпечать ріст ВВП щонайменше 10% щороку. Це неможливо без детінізації економіки та формування сприятливого регулятивного середовища [13].

У процесі аналізу інвестиційної діяльності (табл. 1) нами було встановлено, що за 2010-2015 рр. обсяг освоєння капітальних інвестицій в економіці України збільшився з 171,09 до 251,15 млрд грн, або на 146,8 %, у т. ч. в сільському господарстві з 12,1 до 27,08 млрд грн, або в 2,2 раза. За перші шість місяців 2016 р. обсяг капітальних інвестицій у сільське господарство України зріс до 17 млрд грн, що на 73,8 % перевищує аналогічні показники минулого року. За даний період обсяги інвестицій в агросектор є найбільшими серед інших видів економічної діяльності в Україні.

Але, необхідно також звернути увагу, що протягом 2012-2014 рр. відбулося зниження активності інвесторів як в аграрному секторі так і в цілому по Україні.

Також варто відмітити, що спостерігається позитивна динаміка у зростанні питомої ваги сільського господарства в загальному обсязі капітальних інвестицій з 7,1 до 10,8 %. У розрізі галузей в сільському господарстві на долю рослинництва припадає 70-75 % загальних інвестицій.

В цілому можна відмітити, що обсяги інвестицій в сільське господарство залишаються не достатніми. До проблем активізації інвестиційної діяльності в Україні та зокрема в сільському господарстві можна віднести такі групи факторів, як політико-правові

(неврегульованість та невідосконаленість інвестиційного законодавства; політична нестабільність; непередбачуваність і непрозорість державної політики; корумпованість та криміналізація влади), фінансово-економічні (обтяжлива фіскальна та митна політика держави; нестабільність національної грошової одиниці; криза фінансово-банківської системи; незбалансованість державного бюджету; нерозвиненість фондового ринку; низький рівень доходів підприємств та населення; брак внутрішнього інвестування; відтік іноземного капіталу з вітчизняних підприємств) та інституційно-організаційні (відсутність розвинутої мережі інституційних інвесторів; недосконалість галузей інфраструктури інвестиційного ринку; недостатнє висвітлення інформації про учасників інвестиційного процесу; обтяжливість процедур реєстрації, оподаткування, ліцензування, сертифікації підприємницької діяльності) [14].

1. Капітальні інвестиції в сільське господарство України, млрд грн

Показники	Рік					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Всього в економіку України	171,09	238,17	293,69	267,73	219,42	251,15
у т. ч. в сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	12,1	17,98	19,09	18,64	18,39	27,08
у т. ч. в рослинництво	8,34	12,9	13,06	13,64	13,82	20,1
в тваринництво	2,7	3,9	4,84	3,92	3,69	5,2
Питома вага сільського господарства в загальному обсязі капітальних інвестицій, %	7,1	7,5	6,5	7,0	8,4	10,8
Капітальні інвестиції в сільське господарство та пов'язані з ними послуги у цінах на матеріально-технічні ресурси промислового походження 2010 р.	12,1	15,2	14,9	14,6	12,0	10,9
із них у : рослинництво	8,3	10,9	10,2	10,7	9,0	8,2
тваринництво	2,7	3,3	3,8	3,1	2,4	2,3
змішане сільське господарство та надання послуг	1,1	1,0	0,9	0,8	0,6	0,4

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України

Інвестування сільськогосподарських підприємств забезпечується через внутрішні і зовнішні джерела. До внутрішніх джерел відносять нерозподілений прибуток, статутний і резервний капітал, амортизаційні відрахування, страхові суми відшкодування збитків, орендна плата тощо. До зовнішніх джерел відносять банківські кредити, бюджетне фінансування, інвестиційний лізинг, внески зарубіжних інвесторів до статутного фонду, емісія акцій компаній.

Залучення бюджетних коштів в аграрну сферу є важелем державного регулювання, спрямоване на забезпечення продовольчої безпеки, попит, пропозицію, ціноутворення, ефективність виробництва, зайнятість населення, функціонування соціальної сфери, впровадження інновацій тощо. Залучення ж приватного капіталу відбувається переважно у виробничу сферу з високим рівнем окупності. Прикладом є інвестиційна привабливість галузі рослинництва.

Головним джерелом фінансування капітальних інвестицій в сільському господарстві залишаються власні кошти підприємств та організацій. Але в сучасних економічних умовах господарювання вони суттєво обмежені.

Найбільш активними інвесторами в Україні фахівці вважають великі та середні агрохолдинги, в яких зосереджено понад 10 тис. га землі, а також Європейський банк реконструкції і розвитку (ЄБРР) та Міжнародна фінансова корпорація. У 2015 році ЄБРР інвестував в сільське господарство України 184 млн євро, а Міжнародна фінансова корпорація близько 200 млн доларів.

Учасники аграрного ринку активно інвестують у розвиток логістики, інфраструктури, будівельну діяльність, системи обліку та якості й людський капітал.

В табл. 2 наведено розподіл капітальних інвестицій за питомою вагою у матеріальні та нематеріальні активи.

За даними табл. 2 видно, що за 2010-2014 рр. суттєвих змін у розподілі інвестицій у сільське господарство між матеріальними і нематеріальними активами не відбулось. Характеризуючи інвестиції в матеріальні активи можна відмітити, що значну питому вагу займають інвестиції у машини і обладнання та у будівництво та перебудову будівель. Так, частка інвестицій у машини і обладнання зросли з 59,2 до 64,4 %, а інвестиції у будівництво знаходились в межах 22 %. Інвестиції у нематеріальні активи, а це переважно у концесії, патенти, ліцензії, торгівельні марки та у придбання програмного забезпечення залишалися в межах 0,1-0,6 %, а у 2014 р. – 1,8 %.

2. Капітальні інвестиції в сільське господарство у матеріальні та нематеріальні активи, %

Показники	Рік				
	2010	2011	2012	2013	2014
Капітальні інвестиції усього, %	100	100	100	100	100
у т.ч. у матеріальні активи	99,4	98,7	99,7	98,2	99,6
з них у землю	0,4	0,2	0,2	0,1	0,5
в існуючі будівлі і споруди	3,9	2,5	2,1	2,0	1,8
у будівництво та перебудову будівель	22,6	22,5	25,5	21,5	22,3
у машини та обладнання	59,2	64,6	61,7	63,3	64,4
у нематеріальні активи	0,6	0,1	0,3	1,8	0,4

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України

Очевидним є те, що шанси на залучення інвестицій є у підприємств, які здійснили модернізацію виробництва та вийшли на стабільний рівень прибутковості та рентабельності. З огляду на це, найбільш привабливою галуззю в сільському господарстві для інвестування є галузь рослинництва, оскільки вона є менш капіталомісткою ніж тваринництво, а вкладені інвестиції мають більшу окупність. Продукція рослинництва має стабільний попит, як на внутрішньому так і на зовнішньому ринку. За 2015 р. Україна значно зміцнила свої позиції з експорту продукції рослинництва. За даними асоціації «Український клуб аграрного бізнесу» (УКАБ) експорт рослинницьких товарів до ЄС значно зріс. Так, українські виробники експортували кукурудзи на 1290 млн євро (приріст за 5 років склав 134 %), пшениці на 290 млн євро (відповідно на 9%), сої на 136 млн євро, ячменя на 35 млн євро (відповідно 147 %), плодів на 51 млн євро [15].

Складніша ситуація спостерігається у формуванні інвестиційного клімату у галузі тваринництва. Залучення інвестицій у тваринництво мають значно менші темпи ніж у рослинництво. Головними причинами такого становища є ризикованість, низька оборотність капіталу, зниження купівельної спроможності населення. Інвестований капітал в тваринництво

акумулюється переважно на будівництво і реконструкцію тваринницьких ферм і комплексів, розвиток кормовиробництва та комплектування ферм високопродуктивним племінним поголів'ям. Збільшення обсягів інвестицій у тваринницькі галуззя повинно розглядатися як основний шлях розвитку сільських територій і збереження українського села. На сьогодні держава не може забезпечити достатнє надходження інвестицій в тваринництво. З огляду на це держава повинна створити привабливий інвестиційний клімат через законодавче поле. Держава може здійснювати підтримку надходження інвестицій за двома напрямками:

- підтримка інвестиційних програм приватного інвестора;
- реалізація інвестиційних програм з розвитку соціальної інфраструктури та малого аграрного підприємництва.

Висновки. Забезпечення динамічного розвитку сільського господарства та підвищення його конкурентоспроможності не можливе без залучення інвестицій. Тому, виникає необхідність у вивченні інвестиційного клімату з метою з'ясування потенційних можливостей і напрямів залучення інвестицій в сільське господарство. Проведене дослідження дає підставу стверджувати, що в Україні не досить сприятливий інвестиційний клімат, про що говорять данні Гамбурзького інституту світової економіки (HWWI) спільно з німецькою аудиторською компанією BDO AG та матеріали Державного комітету статистики України.

Інвестування сільськогосподарських підприємств забезпечується через внутрішні і зовнішні джерела. Акцентована увага на те, що залучення бюджетних коштів в аграрну сферу є важелем державного регулювання, спрямоване на забезпечення продовольчої безпеки, попит, пропозицію, ціноутворення, ефективність виробництва, зайнятість населення, функціонування соціальної сфери, впровадження інновацій тощо. Залучення ж приватного капіталу відбувається переважно у виробничу сферу з високим рівнем окупності.

Головним джерелом фінансування капітальних інвестицій в сільському господарстві залишаються власні кошти підприємств та організацій. Але в сучасних економічних умовах господарювання вони суттєво обмежені. Найбільш привабливими для інвестицій є підприємства, які здійснили модернізацію виробництва та вийшли на стабільний рівень прибутковості та рентабельності. Найбільш привабливою галуззю в сільському господарстві для інвестування є галузь рослинництва, оскільки вона є менш капіталомісткою ніж тваринництво, а вкладені інвестиції мають більшу окупність. Продукція рослинництва має стабільний попит,

як на внутрішньому так і на зовнішньому ринку. Залучення інвестицій у тваринництво мають значно менші темпи ніж у рослинництво. Головними причинами такого становища є висока ризикованість, низька оборотність капіталу, зниження купівельної спроможності населення. Інвестований капітал в тваринництво акумулюється переважно на будівництво і реконструкцію тваринницьких ферм і комплексів, розвиток кормовиробництва та комплектування ферм високопродуктивним племінним поголів'ям.

Бібліографічний список: 1. Андрійчук В.Г. Сучасна аграрна політика: проблемні аспекти: [Текст] / В.Г. Андрійчук, М.В. Зубець, В.В. Юрчишин. – К.: Аграрна наука, 2010. – 140 с. 2. Богданов С.М. Розвиток інвестиційного процесу в сільському господарстві. 08.07.02-економіка сільського господарства і АПК [Текст]: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук / С.М. Богданов; ХНАУ. – Харків, 2006. – 20 с. 3. Готра В.В. Інвестиційні аспекти забезпечення інноваційного розвитку АПК / В.В. Готра // Формування ринкових відносин в Україні. – 2015. – № 8. – С.50-53. 4. Готра В.В. Сучасний стан інвестиційної діяльності в сфері сільського господарства, фактори забезпечення та напрями активізації / В.В. Готра // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 6 (168). – С.114-121. 5. Дадашев Б.А. Економіко-фінансовий механізм розвитку регіонального продовольчого ринку / Б.А. Дадашев, С.Г. Черемісіна, В.В. Обливанцов. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 324 с. 6. Дадашев Б.А. Інвестиційний розвиток сільського господарства України / Б.А. Дадашев // Агроінком. – 2013. – № 4-6. – С. 43-46. 7. Дадашев Б.А. Сучасний стан інвестиційної привабливості територіальних і галузевих складових аграрної економіки Криму / Б.А. Дадашев // Вісник університету банківської справи Національного банку України. – 2013. – № 3 (18). – С. 66-70. 8. Кісіль М.І. Ефективність інвестицій сільськогосподарських виробничих кооперативів: монографія / М.І. Кісіль, О.В. Ролінський // К.: ННЦІАЕ, 2006. – 227 с. 9. Панорама інвестиційної привабливості АПК України / [М.І. Кісіль, Т.В. Мацибора, С.П. Іващук та ін.]; пер. з англ. Мелколм Андервуд. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – 122 с. 10. Мацибора Т.В. Передумови залучення та ефективного використання іноземних інвестицій в АПК України: Дис... канд. екон. наук: 08.07.02 / НАН України; Державна установа "Інститут економіки та прогнозування". – К., 2005. – 200 арк.: рис., табл. – Бібліогр.: арк. 170-183. 11. Саблук П.Т., Коденська М.Ю. Концептуальні засади розробки і реалізації інвестиційних програм в аграрно-промисловому виробництві / П.Т. Саблук, М.Ю. Коденська. – ННЦ ІАЕ, 2012. – 46 с.

12. https://www.bdo-ibc.com/fileadmin/dokumente/BDO-IBC-Summary-2016_ENG.pdf. 13. <http://www.dilovyi.com.ua/view.php?id=1616>. 14. Майорова Т.В. Капітальні інвестиції: сутність та проблеми реалізації в кризових умовах [Текст] / Т.В. Майорова, В.В. Крук, Я.В. Шевчук // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 21. – С. 12-16. 15. <http://ucab.ua/files/news/2016/Дворнік Євгеній.pdf>

В.В. Мерчанский. Направления осуществления инвестиционной деятельности в сельском хозяйстве. В статье обоснована актуальность проблемы инвестирования в сельском хозяйстве, изучены публикации по данной тематике, сформулирована цель, которая заключается в изучении динамики инвестиций в сельском хозяйстве, определения приоритетных направлений инвестирования и путей улучшения инвестиционного климата. Во время исследования было проанализировано динамику капитальных инвестиций за 2010-2015 гг. в Украине в целом и в сельском хозяйстве в частности. Определена роль государства и частного капитала в осуществлении инвестиционной деятельности. Проанализировано распределение инвестиций в сельском хозяйстве по удельному весу в материальные и нематериальные активы. Определен ряд объективных и субъективных причин и факторов, которые влияют на формирование инвестиционного климата в Украине и решение которых имеет срочный характер.

Ключевые слова: инвестиции, сельское хозяйство, конкурентоспособность, эффективность, привлекательность, окупаемость.

V.V. Merchanskiy. Directions of investment activities in agriculture. The article substantiates the relevance of investments in agriculture, studied publications on the subject, formulated the goal, which is to study the dynamics of investment in agriculture, priority areas of investment and ways of improving the investment climate. During the study it was analyzed the dynamics of capital investment for 2010-2015 in Ukraine in General and in agriculture in particular. The role of state and private capital in the implementation of investment activities. The distribution of investment in agriculture in terms of share in tangible and intangible assets. Defined a number of objective and subjective reasons and factors that influence the formation of investment climate in Ukraine and the solution of which is urgent.

Key words: investments, agriculture, competitiveness, efficiency, attractiveness, profitability.

Стаття надійшла до редакції 16.05.2016 р.